

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องผลของการฝึกปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภาที่มีต่อคุณภาพของครู : การวิจัยเชิงคุณภาพ ในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับครูในโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview) การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) และแบบเจาะลึก (Indept Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) รวมถึงการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง บางครั้งสวมบทบาทเป็นครูในรายวิชาคณิตศาสตร์ โดยเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่วันที่ 10 ตุลาคม 2542 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2543 รวมระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล 11 เดือน 20 วัน โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรกตั้งแต่วันที่ 10 ตุลาคม 2542 ถึง 15 มีนาคม 2543 และระยะที่สองตั้งแต่วันที่ 9 พฤษภาคม 2543 ถึง 30 กันยายน 2543 เพื่อให้สามารถมองเห็นภาพรวมรอบด้าน ทุกแง่ทุกมุม (Holistic Perspective) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเข้าใจมนุษย์ (นิศา ชูโต, 2540) เป้าหมายของการวิจัยในครั้งนี้ คือครูผู้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาของชาติ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยมีดังนี้

การศึกษาก่อนลงภาคสนาม

การศึกษาก่อนลงภาคสนาม นับเป็นขั้นตอนสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะจะทำให้ผู้วิจัยสามารถมองปัญหาได้อย่างชัดเจน ตลอดจนการคัดเลือกสนามที่เหมาะสม ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาในการศึกษาภาคสนามประมาณ 1 เดือน ดังนี้

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Document Research) ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ลักษณะของวิชาชีพชั้นสูง ลักษณะของครูดีที่พึงประสงค์ การพัฒนาครูเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา ชุดฝึกอบรมการพัฒนาวิชาชีพครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภาและคุณภาพของครู เพื่อกำหนดกรอบการสังเกต และแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์อย่างกว้างๆ

2. การเลือกสนาม (Field) เป็นขั้นตอนสำคัญซึ่งผู้วิจัยมีหลักเกณฑ์ในการเลือกสนามดังนี้

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความมุ่งมั่นและสนใจ ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนาครูอย่างแท้จริง จากการสนทนากับเจ้าหน้าที่ที่เป็นวิทยากรทำให้ทราบว่า การพัฒนาครูด้วยชุดฝึกอบรมนี้จะเกิดประโยชน์ก็ต่อเมื่อผู้บริหารสถานศึกษาได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาอย่างแท้จริง

“ถ้าหัวไม่ส่ายทางก็ไม่กระดิกหมายถึง ถ้าผู้บริหารไม่เล่นด้วย ไม่สนใจก็ไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร เพราะการพัฒนาแบบนี้ ต้องใช้เวลาในการติดตามดูแลครูอย่างใกล้ชิด เราต้องอยู่ในโรงเรียนนานอีกทั้งเราเป็นคนของคุรุสภา เขารู้สึกว่าเรามาดู มาจับผิดเขาหรือเปล่า อันนี้ต้องระวังมาก”

(จนท. / 10 ต.ค. 2542)

“ผมเพิ่งมาเป็นผู้บริหารโรงเรียนนี้ได้ปีกว่าๆ ผมแปลกใจว่าโรงเรียนอยู่ใกล้กับคุรุสภาแค่นี้เอง ใกล้มากแต่ทำไมครูในโรงเรียนจึงมีคนจำนวนน้อยที่รู้จัก หรือเคยได้ยื่นเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ผมอยากจะให้ครูในโรงเรียนได้รู้มากๆ รู้ความสำคัญ นั่นคือ รู้การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นตามมาในระยะใกล้นี้ ครูจะได้พร้อมสำหรับการทำหน้าที่ครูอย่างแท้จริง”

(ผู้บริหาร/ 15 ต.ค. 2542)

“อีกอย่างหนึ่ง โรงเรียนนี้เท่าที่ผ่านมาพบว่าในช่วง 5 ปี ย้อนหลังลงไป ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเราจัดอยู่ในอันดับท้าย ๆ ของกลุ่มโรงเรียน ผมว่าปล่อยให้มันเป็นแบบนี้ต่อไปไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่โรงเรียนก็เคยมีชื่อเสียงมาก่อน”

(ผู้บริหาร/ 15 ต.ค. 2542)

“พี่เป็นผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ เท่าที่สังเกตดูพบว่า ผู้บริหารคนใหม่ค่อนข้างเป็นนักวิชาการ ท่านกำลังเรียนโทอยู่ด้วย ท่านเข้าใจและสนับสนุนครูในโรงเรียนในทุกๆ ด้านโดยเฉพาะการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และเรื่องของเด็กๆ ท่านจะเต็มที่แล้ว”

(ผู้ช่วยผู้บริหาร / 15 ต.ค. 2542)

“ผู้บริหารคนนี้ นอกจากจะสนับสนุนครูแล้ว ท่านยังเป็นแบบอย่างแก่ครูด้วย เราได้พูดคุยกันในระดับผู้บริหาร มีความเห็นเหมือนกันว่า เราควรจะสนับสนุนครูเรา ให้มีความรู้ด้านวิชาชีพมาก ๆ เพราะอีกหน่อยถ้ามีการประเมินครูกันแล้ว อีกไม่เกิน 3 ปีข้างหน้า ถ้าครูในโรงเรียนเราไม่ผ่านเกณฑ์ ก็คงจะลำบาก”

(ผู้ช่วยผู้บริหาร / 15 ต.ค. 2542)

2.2 ความต้องการและความสนใจในการพัฒนาของครู เนื่องจากการพัฒนาครูด้วยรูปแบบนี้เป็นการพัฒนางานในภาวะปกติ ครูสามารถทำงานและพัฒนาไปพร้อมๆ ในเวลาเดียวกันได้ อีกทั้ง

การพัฒนาด้วยวิธีนี้ต้องมีการตรวจสอบงาน วางแผน ลงมือปฏิบัติและรายงานผลการปฏิบัติ ซึ่งต้องใช้ระยะเวลา นาน จึงทำให้การได้กรณีศึกษาต้องเกิดจากความเต็มใจและความตั้งใจจริงของกรณีศึกษาในการที่จะให้ ผู้วิจัยได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนเป็นระยะต่อเนื่องและใช้เวลานาน

“ครูหลายๆ คนรู้สึกว่าเป็นภาระหน้าที่ที่เพิ่มมากขึ้น พอพูดถึงต้องพัฒนาตาม เกณฑ์ ครูก็รู้สึกว่า เป็นภาระเสียแล้ว กลัวโน่น กลัวนี่ไปหมด ดังนั้น พี่ว่าข้อ สำคัญต้องขจัดความกลัว และสร้างความเชื่อทางวิชาชีพให้เกิดขึ้นกับครูหลายๆ ก่อน ครูจึงจะสนใจที่จะพัฒนาตนเอง สนใจที่จะเปลี่ยนตัวเองต่อไป”

(จนท. / 10 ต.ค. 2542)

“ช่วงนี้คนกำลังให้ความสนใจกับเรื่อง พ.ร.บ. มากใบอนุญาตฯ จึงมีความสำคัญ ขึ้นอย่างทันตาเห็น ผู้บริหารเริ่มต้นตัวมากขึ้น โรงเรียนต่างๆ เริ่มให้ความสนใจที่จะพัฒนาครูด้วยชุดฝึกอบรมฯ หลายสังกัดดำเนินการไปแล้วบ้าง แต่ การอบรมด้วยชุดฝึกนี้ เป็นการเปลี่ยนวัฒนธรรมในการทำงานของครูใหม่หมด ดังนั้น ถ้าครูไม่สนใจที่จะเปลี่ยนตัวเอง ก็จะยากที่จะบรรลุผล”

(จนท. / 10 ต.ค. 2542)

“พี่อยากเปลี่ยนแปลงตัวเองในเรื่องการสอน อยากจะสอนให้เด็กมีความรู้ควบคู่ กับความสุขในการเรียน ที่ผ่านมาคิดว่ายังทำได้ไม่เต็มที่ แต่ก็ไม่ได้คิดว่าอายุเป็น อุปสรรคต่อการพัฒนา ที่สำคัญเรื่องแบบนี้อยู่ที่ “ใจ” มากกว่า”

(ก1 / 10 พ.ย. 2542)

“พี่รู้สึกละอายใจเวลาที่ต้องทิ้งห้องเรียนไปทำกิจกรรมอื่น อยากปรับปรุงตนเองให้ ดีกว่าเดิม อยากหาแนวทางใหม่ๆ ที่ดีกว่าเดิม เพื่อสร้างความมั่นใจในการประกอบ อาชีพ พี่อยากให้เด็กๆ มีความสุขกว่าแต่ก่อนและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข”

(ก3 / 10 ธ.ค. 2542)

2.3 งบประมาณ การฝึกอบรมด้วยรูปแบบนี้จะเน้นให้ครูได้ลงมือปฏิบัติตามกิจกรรม ในแต่ละมาตรฐาน ต้องใช้ระยะเวลาหลายวันและจำเป็นต้องมีจำนวนชุดฝึกอบรมฯ ให้ครบกับจำนวนครู ซึ่ง ส่งผลกระทบต่องบประมาณที่เป็นค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรม ดังนั้นบางสถานศึกษามีการจัดงบประมาณสำหรับการพัฒนาบุคลากรไว้ บางสถานศึกษาก็ไม่มีงบประมาณเพื่อการนี้

2.4 ผู้วิจัย เนื่องจากผู้วิจัยกำลังปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา และการ ศึกษาผลการฝึกปฏิบัติในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษายาวนาน และ จำนวนครั้งที่ต้องเข้าสนามศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจำเป็นต้องเลือกกรณีศึกษาที่เป็นสถานศึกษาในส่วนกลาง และ อยู่ใกล้กับสถานที่ทำงานของผู้วิจัย เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการเดินทางเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้

ผู้วิจัยได้ใช้หลักเกณฑ์ทั้ง 4 ข้อ ในการเลือกสนามสำหรับการศึกษาคั้งนี้ จนกระทั่งได้สนามสำหรับการศึกษา คือ โรงเรียนสมมติ (นามสมมติ) สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้วิจัยจึงประสานงานกับวิทยากรของสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา และผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาวิชาชีพครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา มีระยะเวลาในการอบรมจำนวน 3 วัน ระหว่างวันที่ 23 - 25 ตุลาคม 2542 (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก)

หลังจากสิ้นสุดการอบรม 3 วัน ผู้วิจัยได้ให้ครูตอบแบบสอบถามการพัฒนาครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู เพื่อสำรวจความพร้อมและความต้องการที่จะพัฒนาตนเองต่อไปของครู พบว่า จากแบบสอบถามครูที่เข้ารับการอบรม จำนวน 21 คน มีครูสนใจและตั้งใจเข้าร่วมการพัฒนาเพื่อเป็นกรณีศึกษาต่อไปด้วยความสมัครใจ จำนวน 3 คน ผู้วิจัยได้ติดตามไปสัมภาษณ์ถึงเหตุผลจากกรณีศึกษาทั้ง 3 คนได้ดังนี้

“ปีหน้า คงมีการเปลี่ยนแปลงรายวิชาที่พี่ต้องสอนใหม่ พี่อยากจะปรับปรุงตัวเองให้มากขึ้น พี่ตั้งใจจริงๆ นะ อยากพัฒนาตนเอง เข้าใจได้ๆ มากขึ้น พี่สนใจจะพัฒนาตัวเองต่อไปอีก”

(ก1 / 27 ต.ค. 2542)

“พี่บอกตรงๆ ช่วงนี้มีคนพูดถึง พ.ร.บ. การศึกษามาก พูดถึงเรื่องใบอนุญาตฯ ซึ่งทำให้พี่รู้สึกว่ อย่งไรเสียก็ต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงในวันข้างหน้าแน่นอน ทำให้พี่รู้สึกว่ ถ้าเรายังไม่เปลี่ยนแปลงการคิด เปลี่ยนแปลงการสอนของตัวเองก่อน ถ้าการเปลี่ยนแปลงมาถึงเราจะทำอย่างไร คงไม่ทันการแน่ ก็เลยคิดว่า ควรพัฒนาตัวเองก่อนดีกว่า และสามพี่เป็นครูเขาก็สนับสนุน เขาบอกว่า ใครจะทำหรือไม่ ก็เป็นเรื่องของเขา ใครจะมองว่าเราโง่ เสียเวลาพัฒนาที่ปล่อยเขาไป คนที่ไม่ทำต่างหากคือ คนที่โง่มากกว่า”

(ก2 / 27 ต.ค. 2542)

“พี่รู้สึกละอายใจเวลาที่ห้องเรียนไปทำกิจกรรมอื่น อยากปรับปรุงตนเองให้ดีกว่าเดิม อยากหาแนวทางใหม่ที่ดีกว่าเดิม เพื่อสร้างความมั่นใจในการประกอบอาชีพ เด็กจะได้มีพฤติกรรมดีกว่าที่ผ่านมา เด็กจะได้มีความสุขกว่าก่อน และอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข”

(ก3 / 27 ต.ค. 2542)

3. บทบาทของผู้วิจัย ผู้วิจัยดำเนินบทบาทใน 2 ลักษณะดังนี้คือ

3.1 ฐานะวิทยากร ในช่วงที่มีการฝึกอบรมแก่ครูโรงเรียนสมมตินั้น ผู้วิจัยมีบทบาทหน้าที่ในการร่วมเป็นวิทยากร โดยการให้ความรู้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมในเรื่องเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู

3.2 ฐานะผู้วิจัย ภายหลังจากสิ้นสุดการอบรมแล้ว ผู้วิจัยมีบทบาทในฐานะผู้วิจัย คือ ไม่มีการให้การอบรม คำแนะนำหรือความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามเกณฑ์แก่กรณีศึกษา กล่าวคือ จะทำหน้าที่สังเกตถึงการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของกรณีศึกษาจากการปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานที่สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาอบรมให้ไปแล้ว โดยมุ่งศึกษาเฉพาะมาตรฐานด้านการสอนเท่านั้น ได้แก่ มาตรฐานที่ 4 มาตรฐานที่ 5 มาตรฐานที่ 6 และมาตรฐานที่ 7 ตลอดจนศึกษาปัญหาและอุปสรรคของครูที่มีต่อการฝึกปฏิบัติตามเกณฑ์ฯ ด้วยวิธีสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลหลายๆ กลุ่ม และการวิเคราะห์เอกสาร บางครั้งผู้วิจัยสวมบทบาทเป็นครูสอนรายวิชาคณิตศาสตร์ในบางชั่วโมง ผู้วิจัยดำเนินการวางแผนการทำงานเพื่อให้เห็นสภาพการเปลี่ยนแปลงระดับคุณภาพด้านการสอนของกรณีศึกษาอย่างชัดเจนระหว่างวันที่ 8 พฤศจิกายน 2542 ถึง 30 กันยายน 2543 โดยกำหนดช่วงของการศึกษาออกเป็น 4 ช่วงดังนี้

ช่วงที่ 1	ตั้งแต่วันที่ 8 พฤศจิกายน 2542 - 8 มกราคม 2543
ช่วงที่ 2	ตั้งแต่วันที่ 9 มกราคม 2543 - 9 มีนาคม 2543
ช่วงที่ 3	ตั้งแต่วันที่ 16 พฤษภาคม 2543 - 16 กรกฎาคม 2543
ช่วงที่ 4	ตั้งแต่วันที่ 17 กรกฎาคม 2543 - 30 กันยายน 2543

การเตรียมตัวในภาคสนาม

1. การสร้างความสัมพันธ์ (Rapport) เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ซึ่งมีลักษณะส่วนตัวของแต่ละบุคคล โดยผู้วิจัยใช้เทคนิควิธีการที่แตกต่างกันตามลักษณะของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลในระดับลึกทุกแง่มุม เป็นการศึกษาผลจากการฝึกตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา ซึ่งการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมระดับคุณภาพด้านการสอนของครูที่ส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น ต้องใช้ระยะเวลานาน เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงระดับคุณภาพของครู และผู้เรียนไปทีละขั้น ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์จึงเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้มีอยู่ 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา กรณีศึกษา 3 คน เพื่อนครู และผู้เรียน โดยมีการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มต่างๆ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มนี้นับว่ามีบทบาทสำคัญมากสำหรับเป็นแรงผลักดันภายนอกให้ครูซึ่งเป็นกรณีศึกษาได้พัฒนาตนเอง เนื่องจากผู้บริหารและผู้ช่วยฯ กำลังศึกษาในระดับมหาบัณฑิต ผู้วิจัยจึงอาศัยในการค้นคว้า ข้อมูลเอกสารทางวิชาการ / ทางวิชาชีพ และคอยอำนวยความสะดวกเวลาที่มีการประสานงานกันในทางราชการ อาทิ เช่น การขอเอกสาร ขอใช้สถานที่ในการประชุม การขอใช้ห้องสำหรับบันทึกเสียง ตลอดจนการขอความอนุเคราะห์ใช้พาหนะของสำนักงานเลขาธิการคุรุสภาในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน พบว่า ความสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้วิจัยกับผู้บริหารสถานศึกษาเป็นไปในทางที่ดี และเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันให้เข้าร่วมรับ

ทราบและสามารถเสนอแนะแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้ ซึ่งบางครั้งผู้บริหารเคยกล่าวกับผู้วิจัยว่า

“อาทิตย์หน้า จะมีประชุมประจำเดือนกับครูในโรงเรียน จะพูดคุยกันในเรื่อง การปฏิรูปการเรียนรู้ อยากให้น้องมากเข้าร่วมประชุมด้วย ดิดัดอะไร จะได้ช่วยกัน อีกร้อยพวกครูเค้าจะได้รู้สึกว่ามีน้ำหนักขึ้น ดูน่าเชื่อถือ เพราะอีกหน่อยครูสภาก็เป็นองค์กรวิชาชีพครูแล้ว .... ดีกว่าพี่กับผู้ช่วยฯ พูดกันเอง ครูเค้าจะรู้สึกว่า จะจริงหรือ”

(ผู้บริหาร / 15 มิ.ย. 2543)

กลุ่มที่ 2 กรณีศึกษาทั้ง 3 คน จากการพูดคุยกับกรณีศึกษาทั้ง 3 คน พบความเชื่อพื้นฐานเดิมๆ ของครูจำนวน 2 ใน 3 คน เป็นไปในลักษณะเดียวกันว่า ต้องการพัฒนาแต่กลัวจะทำไม่ได้ กลัวเพิ่มภาระงานมากขึ้น ที่ผ่านมามีไม่เคยอบรมแบบนี้ ไม่เคยมีคนมาดูแลตลอดเวลา อบรมแล้วก็แล้วกันแต่กรณีศึกษาจะเต็มใจในเบื้องต้นก็ตามแต่ กลัวว่าถ้ามีคนมาติดตามดูภายหลังจะพบพฤติกรรมที่เคยทำอยู่เป็นประจำ ซึ่งก็ทราบดีว่า ไม่ถูกต้อง, ไม่เหมาะสม ดังนั้น ในเบื้องต้นผู้วิจัยจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์กับครูกลุ่มนี้ค่อนข้างมากและใช้เวลาค่อยๆ เป็น ค่อยๆ ไป โดยจะเข้าไปในลักษณะแนะนำ ช่วยเหลือ ไม่จู้จี้จุกจิกมากเกินไป แต่จะค่อยๆ พูดคุย และแสดงให้เห็นความจริงใจ และความตั้งใจในการที่ทุกคนต้องร่วมกันปฏิรูปการศึกษาของชาติ โดยการเริ่มต้นปฏิรูปที่ครูก่อน

จากการสังเกตพฤติกรรมการสอนของกรณีศึกษาทั้ง 3 คน ในขณะที่ทำการสอนนั้น บางครั้งเมื่อกรณีศึกษาติดขัดก็จะขอให้ผู้วิจัยช่วยแนะนำ และช่วยสอน บางครั้งช่วยกันทำสื่อ หาเอกสารให้ศึกษาเพิ่มเติม การสร้างแรงจูงใจในการสอนโดยพูดถึงกรณีตัวอย่างของครูที่ประสบความสำเร็จในการสอนมีวิธีปฏิบัติตนอย่างไร ทำให้กรณีศึกษาทั้ง 3 คน ไม่รู้สึกว่ามีคนมาตรวจสอบ หรือมาจับผิดการทำงาน แต่กลับรู้สึกว่ามีคนมาช่วย มาแนะนำ และกล้าเปิดเผยข้อมูลมากขึ้นโดยไม่กลัวเสียภาพพจน์ของตนเอง เหมือนช่วงแรกที่ได้มีการศึกษา เช่น

“ พี่สอนเรื่องการคูณเศษส่วนแล้วเด็กไม่เข้าใจ น้องช่วยสอนแทนพี่ได้มั๊ยคะ”

(ก2 / 18 ม.ค. 2543)

“ พี่สำรวจความคิดเห็นของเด็กในโรงเรียนและเด็กชาวเขาในหัวข้อ “สิ่งที่ต้องการ และปัญหา” พี่อยากให้ช่วยสรุปเป็นประเด็นๆ ตามหลักวิชาการหน่อย เพราะถ้าพี่เขียนก็คงเขียนเป็นรายชื่อ พี่ว่าไม่น่าสนใจเลย”

(ก3 / 10 ก.พ. 2543)

“วันนี้พี่สอนเป็นไงบ้างคะยังรู้สึกว่ายากอธิบายเรื่องการแก้สมการไม่ค่อยดี ถ้าน้องเจียบพบข้อบกพร่องก็ช่วยบอกได้เลยนะจะดีกับพี่มากๆเลย จะได้ช่วยกันแก้ไข ก่อนสอนในชั่วโมงต่อไป”

(ก1 / 31 ก.ค. 2543)

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังช่วยสอนพิเศษวิชาคณิตศาสตร์ให้เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 6 คน ที่จะเป็นตัวแทนในการสอบแข่งขันคณิตศาสตร์กับสมาคมคณิตศาสตร์แห่งประเทศไทย ในตอนเย็นอาทิตย์ละ 1 - 2 วัน วันละ 1 - 1 ชั่วโมง 30 นาที

“พี่ตั้งใจจะส่งเด็กของพี่ (ป.5 และ ป.6) เข้าแข่งขันกับสมาคมคณิตศาสตร์แห่งประเทศไทย ที่นี้พี่อยากให้น้องเจียบช่วยสอนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่องโจทย์สมการให้กับเด็กๆ ของพี่ด้วยค่ะ เพราะเป็นเรื่องที่เด็กทำไม่ค่อยได้”

(ก1 / 30 ส.ค. 43)

กลุ่มที่ 3 เพื่อนครู จากการเข้าไปฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแก่ครูในโรงเรียนในครั้งแรกพร้อมกับวิทยากรจากสำนักงานเลขาธิการคุรุสภานั้นนับว่าเป็นความสำเร็จเบื้องต้นสำหรับผู้วิจัย เนื่องจากคณะครูของโรงเรียนสมมติโดยภาพรวมมีความรู้สึกประทับใจ ผู้วิจัยและคณะวิทยากรค่อนข้างมาก สรุปได้จากการประเมินผลหลังการฝึกอบรม ครูหลายๆคนได้เขียนบรรยายเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรม ความรู้สึกที่ดีต่อรูปแบบการฝึกอบรมที่เป็นการฝึกปฏิบัติซึ่งแตกต่างจากที่เคยอบรมมา ความสามารถและความมีมนุษยสัมพันธ์ของวิทยากร ตลอดจนรูปแบบการฝึกอบรมที่เน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลาง จากความรู้สึกของคณะครูในโรงเรียนทำให้ผู้วิจัยไม่รู้สึกลำบากใจในการที่จะเข้าโรงเรียนในภายหลัง ตรงกันข้ามทุกครั้ง que ผู้วิจัยเข้าโรงเรียน คณะครูจะคอยบอกว่า ตอนนี้โรงเรียนมีกิจกรรมอะไร จะหยุดวันไหน ตอนนี้องค์การศึกษาไปไหนหรืออยู่ที่ไหนบ้าง เป็นความสัมพันธ์แบบพี่แบบน้อง มีใช้แบบหน่วยงานภายนอกเข้ามาตรวจสอบการปฏิบัติงานของครู อนึ่งมีเพื่อนครูหลายคนที่สนใจจะเรียนรู้วิธีการทำขนม บางคนสนใจส่งลูกมาเรียนทำขนมในช่วงปิดภาคเรียนที่ร้านค้าของผู้วิจัย ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสได้ซักถามข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของกรณีศึกษาทั้ง 3 คน นอกเหนือจากการสนทนาในโรงเรียนซึ่งบางครั้งเพื่อนครูจะไม่กล้าให้ข้อมูลกับผู้วิจัยมากนัก นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้รับความไว้วางใจจากคณะครูและผู้บริหารให้เข้าร่วมรับฟังการประชุมในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับเด็กที่ตนรับผิดชอบ เช่น เด็กไม่มีค่าใช้จ่ายในการเข้าค่าย เด็กไม่เคยทานอาหารกลางวันที่โรงเรียน การประชุมวิชาการผู้วิจัยได้มีส่วนช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ภายในขอบเขตที่เหมาะสม เช่น ช่วยเหลือทุนอาหารกลางวันสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 1 คน หรือร่วมเป็นคณะกรรมการผู้ปกครองของโรงเรียน ทำให้ครูหลายๆคนรู้สึกไว้วางใจและให้ความเป็นกันเองต่อผู้วิจัยมากขึ้น

กลุ่มที่ 4 นักเรียน ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาครั้งนี้บางสถานการณ์ แสดงบทบาทเป็นครูคนหนึ่ง ในรายวิชาคณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 โดยช่วยสอนร่วมกับครูที่เป็นกรณีศึกษาในบางครั้ง จึงทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสได้ใกล้ชิดเด็ก สามารถสังเกตพฤติกรรมการเล่นของเด็กได้โดยใช้เวลาสนทนาระหว่างช่วงที่เด็กทำการบ้านตอนพักกลางวัน หรือในตอนเย็นหลังเลิกเรียน ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจและรู้จักเด็กได้มากยิ่งขึ้น จากการสังเกตนักเรียนในชั้นเรียนพบเด็กบางคนมีปัญหาทางครอบครัว ทำให้ไม่มีเงินสำหรับมาใช้ค่ายในโรงเรียน ได้รับประทานแต่เฉพาะข้าวเช้าที่บ้านกลางวันไม่เคยทานกับเพื่อน ผู้วิจัยสอบถามครูประจำชั้นและได้

ช่วยเหลือ ดช.เอ (นามสมมติ) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยแจ้งความประสงค์เป็นผู้อุปการะทุนอาหารกลางวัน ทุกครั้งที่พบกัน ดช.เอ จะมารายงานให้ทราบว่า เมื่อวานนี้ทานกับข้าวอะไรบ้าง จากการสังเกตและสอบถามจากครูรายวิชาหรือครูประจำชั้นพบว่ามีความตั้งใจเรียนหนังสือมากขึ้น สังเกตได้จากการส่งงานที่ครูมอบหมายจะทำมากขึ้น และการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ ในกลุ่มจะดีขึ้นโดยให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่มมากกว่าที่เคยเป็นมา

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาผลของการฝึกปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของครูสุภาพที่มีต่อคุณภาพของครู ดังนั้น เป็นการศึกษาที่ใช้ระยะเวลานาน เนื่องจากต้องสังเกตความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการสอนในตัวครู ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในตัวครูย่อมส่งผลถึงความเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนด้วย ตลอดจนศึกษาถึงปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของครูต่อการฝึกปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู เป็นการศึกษาในเชิงลึกและเพื่อให้เห็นภาพตลอดแนวในลักษณะภาพรวม ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายๆ วิธี ดังนี้คือ

1. การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม โดยเข้าไปสังเกตครูและนักเรียน ในช่วงที่มีการเรียนการสอน โดยอาศัยกรอบการสังเกตของ Lofland (1971: 14-15 อ้างถึงใน นิตา ชูโต, 2540: 96) 6 ประเด็น คือ

1.1 การกระทำ (Acts) ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูในชั้นเรียนที่แสดงออกในเรื่องต่างๆ เช่น การใช้คำถาม การฟัง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน การยอมรับซึ่งกันและกัน การสรุปความรู้ การประเมินผล การกระตุ้นเสริมแรง ตลอดจนศึกษาพฤติกรรมของผู้เรียนที่แสดงออกในเรื่อง การใช้คำถาม การฟัง กระบวนการทำงาน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน การประเมินตนเอง ซึ่งกรณีศึกษาและผู้เรียนมีพฤติกรรมแสดงออกอย่างไร

1.2 กิจกรรม (Activities) ผู้วิจัยสังเกตการกระทำของคนหลายๆ คนที่แสดงความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกันเป็นพฤติกรรมที่มีกระบวนการ มีขั้นตอน แบบแผนอย่างไร เช่น การพัฒนาตนเองของครูตามเกณฑ์มาตรฐานในเรื่อง การจัดทำแผนการสอน การจัดทำสื่อ กิจกรรมการเรียนการสอน และรายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน มีขั้นตอนการพัฒนาในแต่ละเกณฑ์มาตรฐานอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

1.3 ความหมาย (Meanings) ผู้วิจัยสังเกตการให้ความหมายของการกระทำ หรือกิจกรรมโดยคำพูดที่แสดงออกของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เช่น ขั้นตอนการวางแผน หรือออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนพิจารณาจากสิ่งใด การจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือมีประโยชน์ต่อผู้เรียนต่อครูอย่างไร การทำงานพบอุปสรรคอะไรบ้าง มีวิธีแก้ไขปัญหามาอย่างไร เพราะเหตุใดจึงไม่สามารถจัดทำแผนการสอน หรือรายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ

1.4 การมีส่วนร่วม (Participation) ผู้วิจัยสังเกตการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามมาตรฐานการสอนของครู หรือการปฏิบัติงานอื่นนอกเหนือจากงานสอน เช่น งานกิจกรรมต่างๆ ว่ามีใครเป็นผู้คอยสนับสนุน ช่วยเหลือในลักษณะใด ในขั้นตอนใด

1.5 ความสัมพันธ์ (Relationship) ผู้วิจัยสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างครูกับครู ครูกับผู้บริหาร ครูกับชุมชน และครูกับผู้เรียนเป็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในสนาม เช่น การสนับสนุนของผู้บริหารในด้านต่างๆ ที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของครู

1.6 สถานที่ (Settings) ผู้วิจัยสังเกตรูปแบบทุกอย่างที่อยู่ในสนาม ซึ่งถือเป็นหน่วยวิเคราะห์ เช่น ลักษณะที่ตั้งของโรงเรียน สภาพชุมชน แนวคิดและรูปแบบการพัฒนาของครูและผู้บริหารสถานศึกษา วัฒนธรรมการทำงานของครู ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่มต่างๆ

2. การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากบุคคลหลายกลุ่มและต่างสถานภาพกัน มีการสัมภาษณ์ตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่วางไว้ โดยเน้นการสัมภาษณ์ที่พยายามศึกษาความจริงจากผู้สัมภาษณ์ให้มากที่สุด ใช้การพูดคุยแบบธรรมชาติและเป็นกันเอง ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดความมั่นใจและยอมเปิดเผยข้อมูล ดังนั้น จึงใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal Interview) และวิธีการการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยมีวิธีการดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview) โดยเบื้องต้นก่อนที่จะลงสนาม ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษา วิทยากรเครือข่าย เจ้าหน้าที่ครูสภาเกี่ยวกับประเด็นคุณภาพของครูและคุณภาพของผู้เรียน ความพร้อมของโรงเรียน แนวทางการพัฒนาครู ตลอดจนปัญหาและข้อจำกัดของการพัฒนาครูในช่วงที่ผ่านมา เป็นการสัมภาษณ์ในประเด็นกว้างๆ

2.2 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อนครู กรณีศึกษา และนักเรียน มี 3 ลักษณะได้แก่

ลักษณะที่ 1 แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบของผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) มีอิสระที่จะอธิบายแนวความคิดของตน และรู้สึกเป็นธรรมชาติ

ลักษณะที่ 2 แบบมีจุดสนใจเฉพาะหรือแบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อค้นหาข้อมูลที่ผู้วิจัยมีความสนใจอยู่แล้วเป็นกรณีพิเศษ โดยไม่ปล่อยให้ผู้ให้ข้อมูลหันไปสนทนาเรื่องอื่นๆ

ลักษณะที่ 3 แบบตะล่อมกล่อมเกลา (Probe) เป็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ทราบความรู้สึกนึกคิดและทัศนคติของคนที่อยู่ในสนามที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อล้วงความจริงจากผู้ให้สัมภาษณ์มากที่สุดโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับครู ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้บริหาร เหตุผลสำคัญของการพัฒนาตนเอง พฤติกรรมการสอนของครูในฐานะที่เป็นครูสอนพิเศษตอนเย็น หลังเลิกเรียน

ลักษณะการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยจะใช้จะเน้นการสนทนาพูดคุยอย่างเป็นกันเอง โดยผู้วิจัยสวมบทบาทตามสถานการณ์ การดำเนินการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้ชายคนเดียวในโรงเรียน และเป็นบุคคลที่ผู้

วิจัยรู้จักเป็นการส่วนตัว ดังนั้นการสัมภาษณ์ผู้บริหารค่อนข้างไม่เป็นทางการมากเกินไปนัก นอกจากนี้บางประเด็นจะเป็นทางการ จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่า ผู้บริหารคนนี้เป็นนักวิชาการ ใจกว้าง และพร้อมจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้บริหารที่เข้ามาในช่วงที่โรงเรียนค่อนข้างประสบปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของครู และคุณภาพของผู้เรียนยังไม่พึงประสงค์ ดูจากผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในทุกกลุ่มประสบการณ์จะพบว่า อยู่ในลำดับ “รั้งท้าย” ของกลุ่มโรงเรียนเสมอ ความสัมพันธ์ระหว่างครูและสภาพชุมชนรอบๆ ที่ด้อยคุณภาพ ประกอบด้วยปัญหาต่างๆ มากมาย อาทิเช่น ยาเสพติด ปัญหาครอบครัวแตกแยก การขาดความร่วมมือระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ผู้วิจัยใช้เวลาสัมภาษณ์ในช่วงเช้าด้วยการคุยในห้องพักงานขณะที่ผู้บริหารกำลังทำงาน หรือเดินสนทนาขณะที่ผู้บริหารเดินตรวจดูความเรียบร้อยของโรงเรียนและห้องเรียน และในบางครั้งเมื่อมีโอกาสได้พบกับผู้บริหารในงานประชุมสัมมนาต่างๆ นอกสถานศึกษา

สำหรับการสัมภาษณ์ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมี 2 คนเป็นเพศหญิง ผู้วิจัยต้องระมัดระวังในการสนทนาเป็นอย่างมากเนื่องจากธรรมชาติของเพศหญิงจะค่อนข้างระวังตัว ระวังคำพูดในการสนทนา ผู้วิจัยใช้ช่วงเวลาที่ผู้ช่วยฯ ออกตรวจดูโรงเรียนหรือนั่งทำงานอยู่ในห้อง พยายามไม่ก่อให้เกิดความรำคาญ หรือความไม่ไว้วางใจ โดยในช่วงแรกๆ ผู้วิจัยใช้วิธีรับอาสาเนาเอกสารของโรงเรียนไปส่งให้ที่สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา หรือเข้าร่วมกิจกรรมบางอย่างของโรงเรียน การสัมภาษณ์ผู้ช่วยฯ จะใช้เวลาแต่ละครั้งไม่เกินครึ่งชั่วโมง และพบว่าในช่วงแรกๆ ผู้ช่วยผู้บริหารฯ ทั้ง 2 คน จะระวังตัวมากจะไม่กล้าเปิดเผยข้อมูลในด้านที่เป็นปัญหาแก่ผู้วิจัยเลย

การสัมภาษณ์ผู้เรียน ผู้วิจัยใช้วิธีการพูดคุยในขณะที่เข้าสอนในบางชั่วโมง และขณะที่ผู้เรียนกำลังทำการบ้านที่ครูมอบหมาย บางครั้งก็ในเวลาช่วงเช้าๆ ที่ห้องสมุดโรงเรียน สนามเด็กเล่นหรือบางครั้งในเวลาเย็นหลังเลิกเรียน การสัมภาษณ์ผู้เรียนซึ่งเป็นเด็กอายุระหว่าง 8 ปี ถึง 11 ปี คำถามจะเป็นแบบง่ายๆ และแบบเปิดกว้างโดยให้ผู้เรียนตอบตามความรู้สึกมากที่สุด ถ้าผู้วิจัยเห็นว่าขณะถามคำถามเด็กในชั้นเรียน ครูซึ่งเป็นกรณีศึกษากำลังดูอยู่ ผู้วิจัยจะเลี่ยงการสนทนาโดยการให้เด็กเขียนตอบบ้างในบางประเด็น และจะนำกลับมาถามใหม่เพื่อความชัดเจนถูกต้องอีกครั้ง

การสัมภาษณ์กรณีศึกษา โดยวิธีการพูดคุยธรรมดาเป็นกันเองใช้เวลาขณะอยู่ในชั่วโมงสอน หรือขณะที่ช่วยกันจัดทำสื่อ แผนการสอน หรือขณะทานข้าวด้วยกัน พบว่า การสัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ค่อนข้างต้องระวัง ผู้วิจัยต้องพยายามแสดงให้กรณีศึกษาเห็นว่า การศึกษาครั้งนี้มิใช่เป็นการจับผิดครู ผู้วิจัยต้องพยายามสัมภาษณ์แบบมิใช่คำถามที่เป็นการจับผิด แต่เป็นคำถามที่เปิดกว้างให้กรณีศึกษาตอบเอง ตามความสมัครใจบางครั้งขณะสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่า กรณีศึกษาบางคนไม่กล้าตอบ ผู้วิจัยก็จะเปลี่ยนประเด็น และจดบันทึกไว้แล้วค่อยนำกลับมาถามใหม่ ภายหลังจากที่ระยะเวลาไว้ก่อน

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่มกับกรณีศึกษา และผู้เรียน โดยแต่ละครั้งใช้เวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมง ดังนี้

สำหรับกรณีศึกษา ใช้สนทนากลุ่มในเวลาที่ยาวตรงกัน คือ ช่วงพักกลางวัน เวลา 12.00 น.-12.30 น. หรือเย็นวันศุกร์ช่วงเวลา 14.30 น. - 15.30 น. ณ ห้องโสตทัศนศึกษา หรือห้องประชุมวิชาการ รวม 6 ครั้ง ซึ่งผู้บริหารได้อนุญาตให้ผู้วิจัยใช้สถานที่ได้ตลอดเวลา การสนทนากลุ่มในแต่ละครั้งเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีการฝึกปฏิบัติตามเกณฑ์ฯ ได้แก่ เทคนิควิธีสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การยอมรับจากเพื่อนครู / ผู้บริหาร ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการฝึกปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาหลังการฝึกปฏิบัติ ในการสนทนากลุ่มแต่ละครั้งจะกำหนดประเด็นสนทนาไม่เกิน 3 ประเด็น และทุกครั้งที่มีการสนทนากลุ่ม พบว่า กรณีศึกษาทั้ง 3 คน จะมาตรงเวลาโดยแสดงความรู้สึกละเอียดและแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นอย่างเต็มที่ทุกครั้ง ทั้งนี้ เนื่องจากทุกคนค่อนข้างมีความสนิทสนมกันและเวลาในการสนทนาแต่ละครั้งมีไม่มากนักทุกคนจึงใช้เวลาให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีสนทนากลุ่มกับผู้เรียน โดยทุกครั้งจะใช้เวลาช่วงหลังจากผู้เรียนทานอาหารกลางวันแล้ว เนื่องจากผู้เรียนจะมีเวลาว่างตรงกันมากที่สุด โดยใช้ห้องเรียนเป็นที่สำหรับการสนทนากลุ่มจำนวน 3 ครั้ง การสนทนากลุ่มกับผู้เรียนระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยจำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังในเรื่องของประเด็นคำถามไม่ให้เกิดความกำกวม หรือเข้าใจยากเป็นคำถามปลายเปิด ให้ผู้เรียนตอบตามความคิดเห็นได้มากที่สุดและจะใช้วิธีสนทนากลุ่มครั้งละไม่เกิน 6 คน พบว่า เด็กกล้าแสดงความคิดเห็นเนื่องจากเด็กแต่ละคนค่อนข้างสนิทสนมกัน และรู้สึกสนุกและตื่นเต้น เนื่องจากรู้ว่ามีการบันทึกเสียงขณะที่สนทนากันอยู่

4. การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสารของโรงเรียน อาทิเช่น ธรรมนูญโรงเรียน ประวัติโรงเรียน เอกสารร่องรอยการปฏิบัติงานของครู (แผนการสอน แบบประเมินผล และแฟ้มสะสมงาน) เอกสารการปฏิบัติงานของผู้เรียน (สมุดการบ้าน สมุดรายงานผลการเรียนของผู้เรียน และแฟ้มสะสมงาน) แล้วนำมาจัดหมวดหมู่ของข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลประกอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม เมื่อพบความขัดแย้งของข้อมูลจากเอกสารผู้วิจัยจะตรวจสอบความถูกต้องโดยการกลับไปสัมภาษณ์ซ้ำอีกครั้งหนึ่ง

สรุปการเก็บข้อมูลภาคสนาม

สนทนากลุ่ม (กรณีศึกษา)	จำนวน	6	ครั้ง
(ผู้เรียน)		3	ครั้ง
สังเกต	จำนวน	60	ครั้ง
สัมภาษณ์	จำนวน	130	ครั้ง
ศึกษาเอกสาร	จำนวน	13	ครั้ง
ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	6	ครั้ง

ตารางที่ 4 รายละเอียดการเก็บข้อมูลภาคสนามจำแนกตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล และวิธีดำเนินการ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล วิธีดำเนินการ	สัมภาษณ์ (ครั้ง)	สังเกต (ครั้ง)	วิเคราะห์เอกสาร (ครั้ง)	แบบสอบถาม (ครั้ง)	สนทนากลุ่ม (ครั้ง)
กรณีศึกษา	48	36	-	2	6
ผู้บริหารสถานศึกษา	17	-	-	2	-
ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษา	14	-	-	2	-
เพื่อนครู	15	3	-	-	-
ผู้เรียน	23	21	-	-	3
เจ้าหน้าที่ครูสภา	4	-	-	-	-
ศึกษานิเทศก์	4	-	-	-	-
นิสิตฝึกสอน / ครูช่วยสอน	5	-	-	-	-
เอกสาร	-	-	13	-	-
รวม	130	60	13	6	9

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยถือได้ว่า ตัวผู้วิจัยเองเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการวิจัย แต่เพื่อให้ข้อมูลมีความแม่นยำยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงใช้เครื่องมือช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายวิธีการ (ดูภาคผนวก) ดังนี้

1. เครื่องมือสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ แบบสัมภาษณ์สภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา

2. เครื่องมือสำหรับครูผู้สอน ได้แก่

- ชุดที่ 1 แบบสอบถามการพัฒนาครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู
- ชุดที่ 2 แบบประเมินสภาพการปฏิบัติงานด้านการสอน
- ชุดที่ 3 แบบสัมภาษณ์สภาพการปฏิบัติงานของครูผู้สอน
- ชุดที่ 4 แบบสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูในชั้นเรียน
- ชุดที่ 5 แบบสังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับครูผู้สอน
- ชุดที่ 6 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

3. เครื่องมือสำหรับผู้เรียน ได้แก่

- ชุดที่ 1 แบบสังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน
- ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์สภาพการปฏิบัติงานของครูผู้สอนตามความคิดเห็นของผู้เรียน

ในการเข้าสนามระยะแรกๆ นั้นผู้วิจัยไม่สามารถนำกล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง หรือสมุดติดตัวไปได้ เพราะผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่มจะรู้สึกระแวงตัว ไม่เป็นธรรมชาติเนื่องจากยังไม่คุ้นเคย ผู้วิจัยจึงได้จดบันทึกคำสำคัญ ๆ (Key Word) เพื่อเป็นการเตือนความจำ และจะกลับมาบันทึกรายละเอียดเมื่อถึงที่ทำงานแล้ว หลังจากเวลาผ่านไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง ผู้วิจัยจึงขออนุญาตบันทึกเทปขณะสัมภาษณ์ แต่การสัมภาษณ์ในบางคำถาม ผู้ให้ข้อมูลปฏิเสธที่จะให้บันทึกโดยเฉพาะประเด็นเรื่อง การพิจารณาความดีความชอบ ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้บริหาร และการบริหารงานของฝ่ายบริหาร เนื่องจากเกรงว่าจะมีผลกระทบตามมา ผู้วิจัยจึงใช้วิธีจด Key Word แล้วจะนำกลับมาถามใหม่อีกครั้งว่าเข้าใจความหมายถูกต้องหรือไม่

การจัดกระทำข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลมาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งทั้งสามกระบวนการจะกระทำควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูล และในขั้นตอนสุดท้ายจะนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเขียนรายงานการวิจัย ดังนี้

1. การลดทอนข้อมูล (Data Reduction)

ภายหลังจากเสร็จสิ้นการบันทึกข้อมูลภาคสนาม (Full Field Note) ในแต่ละวันแล้วผู้วิจัยจะมาอ่านทบทวนแล้วเลือกจุดที่น่าสนใจ และเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษาเขียนใส่การ์ดและลงหัวข้อเรื่อง (Categories) ตามที่ปรากฏในขณะที่ครูปฏิบัติการสอนตามมาตรฐานที่ 4, 5, 6 และ 7 บัณฑิตสนับสนุนและอุปสรรคของครูจากการฝึกปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา บางครั้งผู้วิจัยจะพบข้อคิดเห็นหรือประเด็นวิเคราะห์ในเรื่องนั้นๆ ลงในหมายเหตุที่อยู่ด้านข้างของการ์ด ผู้วิจัยได้จัดแยกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ (Files) เพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้น และเป็นการตรวจสอบความเพียงพอและความตรงของข้อมูล

2. การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ (Valid and Reliable) นั้น จะใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการตรวจสอบข้อมูลด้านแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยการซักถามและสังเกตพฤติกรรมตลอดจนปฏิสัมพันธ์ของคนในกลุ่มต่างๆ ดังนี้

2.1 การตรวจสอบข้อมูลด้านแหล่งเวลา ผู้วิจัยสังเกตและสัมภาษณ์เรื่องเดียวกันแต่ต่างเวลา กัน เช่น สัมภาษณ์กรณีศึกษาถึงเรื่องการบริหารงานของฝ่ายบริหาร พบว่ากรณีศึกษายืนยันว่าฝ่ายบริหารขาดการติดตามดูแลครูอย่างใกล้ชิด

“พี่ไม่โทษครูหรอก โทษฝ่ายบริหารไม่ติดตามดูแลสนใจการทำงานของครูอย่างจริงจัง”

“ฝ่ายบริหารไม่มีบทลงโทษ หรือกำกับดูแลชัดเจน เช่น เรื่องแผนการสอนใครอยากส่งก็ส่ง ใครไม่ส่งก็ไม่ส่ง ไม่เห็นจะเป็นอะไรเลย”

(24 ม.ค. 2543)

2.2 การตรวจสอบข้อมูลด้านแหล่งสถานที่ ผู้วิจัยใช้การสังเกตและสัมภาษณ์ในเรื่องเดียวกันแต่ต่างสถานที่ ผู้วิจัยได้ถามกรณีศึกษาถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือร่วมใจ กรณีศึกษายืนยันคำตอบว่ามีประโยชน์ในแง่เด็กที่มีความสามารถแตกต่างกันได้มีโอกาสนช่วยเหลือกัน และทำให้ความรู้ที่ได้รับยาวนานและมีความหมายมากกว่าการสอนแบบครูเป็นผู้บอกความรู้

“บางคนบอกว่าเสียเวลา แต่พี่คิดว่าได้ประโยชน์มากที่สุด ประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน คือ เขาได้ลงมือทำเอง เขาจะเข้าใจและไม่ลืมง่าย ๆ ซึ่งเด็กๆ เขาเขียนบรรยายความรู้สึกต่อการเรียนด้วยวิธีที่พี่ใช้ เวลาที่ให้เขาประเมินในตอนท้าย ชั่วโมงเขาเขียนว่า ได้ช่วยเหลือเพื่อนทำให้มีความสุขและสนุกที่ได้ทำในสิ่งที่เลือกเอง”

(ห้องประชุมวิชาการ / 28 ม.ค. 2543)

“เด็กเก่งช่วยเหลือเด็กอ่อน เขาได้เรียนรู้การช่วยเหลือกันและกัน เมื่อเขาโตขึ้นก็จะรู้จักเป็นผู้ให้และรู้จักเป็นผู้รับ เราสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมไปในรูปแบบการเรียนแบบนี้ได้ตลอดเวลา เหมือนบูรณาการวิชาอื่นๆลงไปได้”

(ในห้องเรียน / 28 ม.ค. 2543)

“ประโยชน์มีมากกว่าเสียแน่นอน เด็กอ่อนมีความสนใจและตั้งใจมากขึ้นมีการแสดงออกเพราะเพื่อนๆให้ความสำคัญแก่เขา การทำงานกลุ่ม การช่วยเหลือ ความรับผิดชอบจะตามมา ข้อสำคัญ เขาเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นเรื่อยๆ”

(หน้าเสาธง / 13 มิ.ย. 2543)

“แต่ก่อนเรียนแบบครูเป็นคนบอก อธิบาย สอนหมดคาบครูเหนื่อยจะแย่ แถมเด็กไม่รู้เรื่อง จำอะไรไม่ได้ ชั่วโมงต่อไปก็ต่อของเก่าไม่ติดแล้ว แต่การเรียนแบบนี้ (วิธีใหม่) เด็กมีโอกาส ได้ทำ ได้คิด ได้ค้นหาสิ่งที่พวกเขาสนใจเอง ทำให้เขาสามารถระลึกเรื่องราวได้รวดเร็ว และจดจำได้นาน มีกระบวนการเรียนรู้ที่ดีขึ้น”

(หน้าห้องเรียน / 28 มิ.ย. 2543)

2.3 การตรวจสอบข้อมูลด้านแหล่งบุคคล ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกกลุ่มในเรื่องเดียวกัน ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับความรู้สึกที่มีต่อโรงเรียน ปรากฏว่า บุคคลที่เกี่ยวข้องมีความรู้สึกที่โรงเรียนมีสภาพบรรยากาศดีขึ้น และรู้สึกพอใจกับการบริหารงานของผู้บริหาร

“สมัย ผอ. ท่านนี้ เห็นเปลี่ยนแปลงมากๆ ก็ด้านสถานที่ที่เป็นระเบียบ สะอาด สวยงามมีต้นไม้เยอะ รมรื่นดี ผอ.เขารักต้นไม้ ซ้อมาลงเยอะมากบรรยากาศร่มรื่น”

(นักการโรงเรียน / 23 พ.ค. 2542)

“ผอ. เขาบอกว่าจะปรับปรุงอาคารสถานที่ก่อน เท่าที่เห็นบรรยากาศโรงเรียนดีขึ้น สะอาดมากขึ้น น่าอยู่กว่าแต่ก่อน เห็นแล้วก็สบายใจดี”

(ครูภาวะเกิด / 1 มิ.ย. 2543)

“ผมชอบมาโรงเรียนเช้าๆ ได้มาเล่นที่สวนหย่อมของโรงเรียน ต้นไม้เยอะดี ถนนในโรงเรียนก็สะอาดขึ้นด้วย ไม่เหมือนเมื่อก่อนกระดาดเต็มเลย พื้นถนนในโรงเรียนก็ดีๆ เวลาเรียนก็ได้ลงมาเรียนที่สวนหย่อมได้เห็นของจริง”

(ดช.คม / 22 ก.ย. 2543)

“โรงเรียนดีขึ้นเยอะนะพี่ ที่เห็นก็สะอาด เป็นระเบียบ ต้นไม้มาก เหมือนมีการดูแลรักษาอย่างดี ผิดกับแต่ก่อนไม่น่าอยู่ มอมแมมพิกล ผู้ปกครองหลายๆ คนเขาก็พูดกันแบบนี้”

(ผู้ปกครอง / 1 มิ.ย. 2543)

“บรรยากาศโดยรอบโรงเรียนเปลี่ยนแปลงไปมาก สะอาดขึ้น สังเกตได้ว่าเดี๋ยวนี้ผู้ปกครองสนใจจะมาร่วมกิจกรรมหน้าเสาธงตอนเช้ามากขึ้น บางคนมาสดมภ์กัน แต่ก่อนไม่ค่อยมีผู้ปกครองสนใจมาเลย”

(ผู้ช่วยผู้บริหาร / 18 พ.ค. 2543)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้านี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิเคราะห์ข้อมูลจะเริ่มกระทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละวัน โดยผู้วิจัยนำข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ในแต่ละวันมาอ่านหลายๆ ครั้ง แล้วแยกย่อยเพื่อลงรหัส (Code) และสร้างเกณฑ์หัวเรื่อง (Categories) การลงรหัสข้อมูลในเบื้องต้นเป็นการอ่านแยกย่อยข้อมูลอย่างเป็นระบบ ให้รู้จักข้อมูลอย่างละเอียด (นิตา ชูโต, 2540)

การวิเคราะห์และสังเคราะห์ในช่วงนี้เป็นการลดขนาดของข้อมูลเป็นหน่วยการวิเคราะห์ที่ใหญ่ขึ้น เกิดความเข้าใจและสามารถสร้างข้อสรุปที่เหมือนๆ กัน คล้ายคลึงกันหรือแยกเรื่องที่แตกต่างกัน พร้อมทั้งจะตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล เพื่อเขียนข้อสรุปต่อไป (นิตา ชูโต, 2540) การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลภาคสนาม (Field Note) ที่รวบรวมได้ เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลมาในช่วงแรกๆ และเริ่มวิเคราะห์มองหาความหมาย ความคล้ายคลึง ความแตกต่าง อาจจะเป็นรูปแบบซึ่งเป็นข้อสมมติฐานชั่วคราวย่อยๆ หลายสมมติฐาน และ

จากนั้นจะเก็บข้อมูลทดสอบสมมติฐานจนหาหลักฐานยืนยันได้ชัดเจนจากข้อสรุปย่อยๆ ไปสู่ข้อสรุปใหญ่ไปเรื่อยๆ

2. การจำแนกชนิดของข้อมูล โดยจำแนกเป็นด้านการกระทำ กิจกรรม ความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมว่ามีรูปแบบอย่างไร เกิดขึ้นได้อย่างไร เพราะเหตุใด และมีผลกระทบต่อสถานการณ์ กิจกรรมหรือความสัมพันธ์อย่างไร ซึ่งพิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์และพิสูจน์หาข้อสรุปและนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย

3. นำผลจากข้อมูลทั่วไป การจำแนกข้อมูล การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย มาวิเคราะห์หาความเกี่ยวข้องของปรากฏการณ์ หาคำอธิบายและสรุปภาพรวมทั้งหมด

การนำเสนอข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและบันทึกเป็นการสร้างภาพรวมจากเหตุการณ์ย่อยๆ ทั้งทราบที่เกิดจากเหตุการณ์ที่พบซึ่งเป็นลักษณะของการอุปนัย (Inductive Approach) จากนั้น เขียนรายงานการวิจัยแบบพรรณนา (Description) และพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้ คือ

1. บรรยายถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงระดับคุณภาพของครูในการฝึกปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา โดยครอบคลุมในด้านการพัฒนาแผนการสอน การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการรายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน

2. แสดงตัวบ่งชี้สำคัญที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคของครูต่อการฝึกปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา